

Lutkovno gledališče Ljubljana ::: sezona 09 / 10

Zalka Grabnar Kogoj, Peter Kus

iz gUBLJENi tON

**FORUM
LJUBLJANA**

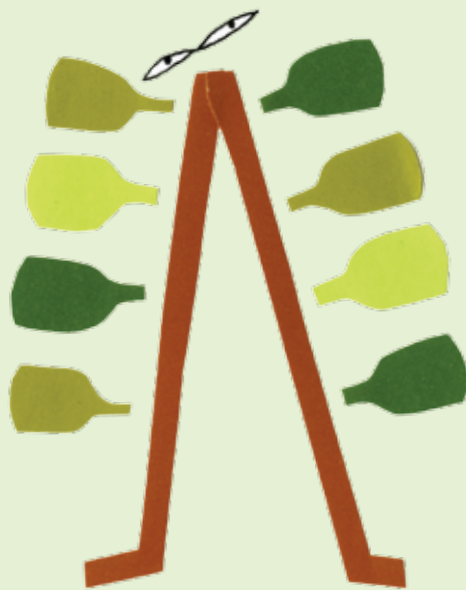

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Zalka Grabnar Kogoj, Peter Kus

izgubljeni ton

animirana zvočna predstava

Produkcija **Forum Ljubljana**
Koprodukcija **Lutkovno gledališče Ljubljana**

Idejna zasnova, režija in glasba: **Peter Kus**

Besedilo: **Zalka Grabnar Kogoj**

Priredba besedila: **Ajda Rooss, Peter Kus**

Dramaturgija: **Ajda Rooss**

Lektura: **Tatjana Stanič**

Likovna podoba: **Kaja Avberšek**

Zasnova in izdelava izvernih inštrumentov: **Peter Kus, Darko Korošec**

Koreografija: **Andreja Rauch Podrzavnik**

Svetovalka za animacijo: **Nina Skrbinšek**

Oblikovanje luči: **Miran Udovič**

Izvršna producentka: **Urška Jež**

Nastopajo:

Miha Arh

Polonca Kores

Asja Kahrmanović

Andrej Žibert k.g.

Vodja predstave: **Izidor Kozelj**

Lučni mojster: **Danilo Korelec**

Scenski tehnik: **Slobodan Ilić**

Izdelava lutk in scene: **Iztok Bobić, Zoran Srdić, Mitja Ritmanič, Jože Lašič, Sandra Birjukov, Marjeta Valjavec, Jože Zalar ml., Jaka Mihelič, Brane Ždralo**

Tehnični vodja: **Jure Žnidaršič**

Koordinatorica / organizatorica: **Špela Juntos**

Za pomoč se zahvaljujemo: Katerini Mirovič, Bredi Kus, Juriju Kusu, Ivu Avberšku, Andreju Štularju, Janku Koropcu

Sofinancerja: MOL - Oddelek za kulturo in Ministrstvo za kulturo RS

Sezona 2009/2010

Premiera: 31. januar 2010, Veliki oder

Peter Kus SVET IN GLASBA

Glasba kot socialna vez

Petje ali igranje na inštrumente spontano povezuje s človekovim intimnim izražanjem in doživljanjem. Glasovi in zvoki povnanjajo misli, čustva in razpoloženja tistega, ki glasbo ustvarja. So odraz njegove osebnosti in notranjega sveta. Pri tem ponavadi ne pomislimo, da so učinki glasbe lahko veliko širši in da se z njo med ljudmi tkejo raznovrstne družbene vezi. Kot nam vedno znova dokazuje popularna glasba, lahko intimna izpovedna pesem postane mobilizator množic. Glasba in glas imata lahko veliko politično moč, kar na primer dokazujejo nacionalne himne (naj se pojejo na državnih proslavah ali na športnih stadionih), borbene pesmi ali hipnotični glasovi politikov, ki so v zgodovini začarali množice (Hitler, Martin Luther King, idr.).

Primeri, ko se glasba in glas postavljata v središče družbenega življenja, pa segajo še veliko dlje v preteklost. Svetovne mitologije so polne osupljivih primerov, ko se svet in družba rodita iz vokalne geste stvarnika¹: Brahmâ, najvišji bog in stvarnik sveta v hinduizmu, označuje primitivno magično silo, sveti govor in himno. Iz njegovih ust se s petjem rodijo tudi drugi bogovi.

V vedski tradiciji je Pradžapati, bog stvarnik, po izvoru »zveneča sapa«, ki poje hvalnice. Tudi vsa dela

¹ Primere povzemamo po poglavju »Les Dieux sont des chants« Mariusa Schneiderja iz Manuel, C.-R. (ur.), *Histoire de la Musique*, La Pléiade, Gallimard, Paris, 1960, Vol. 1, str. 132-214

bogov so glasbena, saj vse, kar bogovi počnejo, storijo s »pojočo recitacijo«.

Za stare Egipčane in nekatera afriška plemena je bog »Veliki kričač«.

Vsem primerom je skupno, da imata glas ali glasba (npr. prepevanje himen) temeljno družbeno funkcijo, da povezujeta in prežemata celotno družbo, ki se skozi njiju vzpostavi, živi in krepi.

V niz teh mitoloških primerov sodi tudi starokitajska »**legenda o izgubljenem tonu**«², ki je bila izhodišče predstave. V njej v glavnih vlogah nastopata Huang Ti, legendarni kitajski Rumeni cesar, ki je vladal sredi 3. tisočletja pred našim štetjem, in Ling Lun, izumitelj starokitajske glasbe, ki naj bi izdelal prve bambusne piščali. Legenda se prične v času, ko na Kitajskem divjajo vojne. Življenje v deželi je oglušelo

² Povzemamo jo po ilustrirani zgodbi Robina Goodfellowa v reviji *Experimental Musical Instruments*, Vol. 14, št. 4. (junij 1999), str. 37

v kakofoniji spopadov, ki so za seboj pustili opustošenje. Končno v vojnah zmaga cesar Huang Ti, ki združi med seboj sprta ljudstva in deželo popelje v mir. Zmagovalci se slovesno zberejo na cesarjevem dvoru, cesar pokliče orkester in želi, naj zaigra himno v čast zmage in svetle prihodnosti cesarstva. Glasbeniki pripravijo inštrumente, a ko hočejo zaigrati zmagovito pesem, ugotovijo, da ne najdejo pravega tona in da nihče od njih ni uglašen. Ton se je izgubil v trušču vojne, ki še vedno odmeva v deželi. Brez osnovnega tona cesarstvo ne more delovati, saj se človeško življenje in družba lahko postavita v ravnovesje in harmonijo le, če sta z njim uglašena. Cesar zato prosi svojega najbolj zvestega prijatelja, mladega, pogumnega in modrega ministra Ling Luna, naj poišče izgubljeni ton pri nesmrtnem ptiču Feniksu. Ko ga bo našel, se bodo po njem lahko ugglasili vsi inštrumenti v cesarstvu in zaigrali himno miru. Ling Lun se tako odpravi na pot. Potuje po gozdovih, prek visokih gora, pluje po dolgih in počasnih rekah, a Feniksa ne najde. Osamljen, premražen in brezvoljen se odloči, da bo z iskanjem odnehal. V trenutku, ko se obrne proti domu, pa vidi, kako z neba pada pero. Zagleda Feniksa, ki poleti visoko na drevo. Ling Lun se postavi pod drevo in čaka, čaka in čaka ... Po dolgem času pa končno zasliši - Ton! Hitro odreže bambusno cev na dolžino, ki ustreza tonu, ki ga je slišal. Na poti domov odreže še druge bambusne cevi, uredi jih v lestvico in sestavi bambusno piščal. Ko se vrne v palačo, že ima popolno lestvico, na katero lahko cesar uglaši orkester. Feniksov ton, ki ga je prinesel Ling Lun, je od tedaj osnovni ton, po katerem se uglašuje vsa glasba v deželi.

Legenda temelji na pojmu *osnovnega tona*, t. i. *huang chung*a, iz starokitajske teorije glasbe in kozmologije. To je

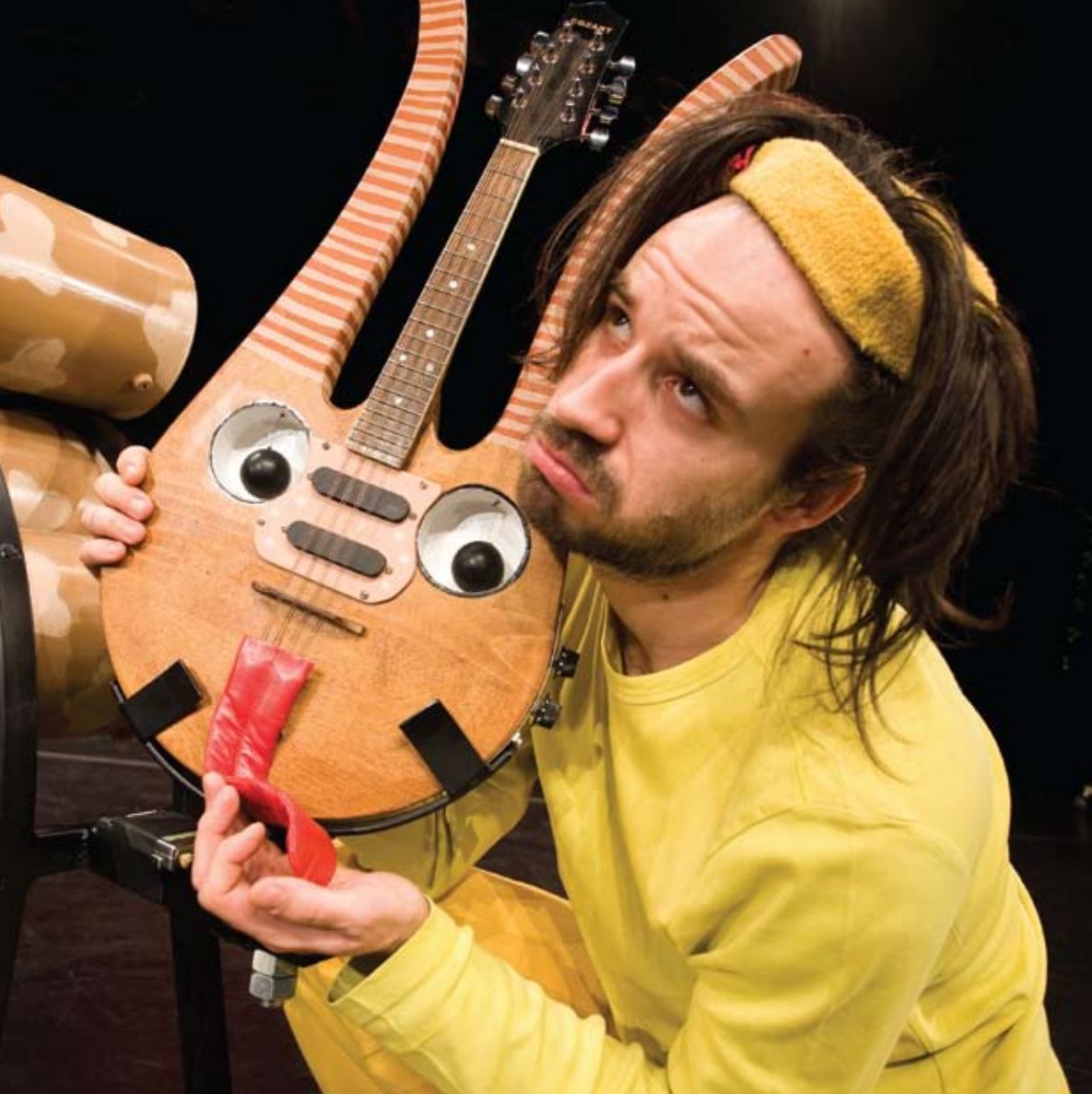
neslišna »nebeška vibracija«, iz katere prek različnih stopenj emanirajo vsi fizično slišni zvoki (torej tudi glasba). Tak Ton je osnova celotnega stvarstva, ki iz njega izhaja (sistem je bil podoben t. i. pitagorejski harmoniji sfer). Najpomembnejša naloga vladarja je uglaševanje cesarstva z osnovnim Tonom, ki je temeljno gibalno sveta. Brez njega se življenje v cesarstvu ustavi³. Inštrument, ki bi ljudem prinesel osnovni ton (v legendi so to bambusne piščali, ki jih izdelala Ling Lun), je zato »sveti gral«, ključno zagotovilo za mir in svetlo prihodnost cesarstva.

Tišina kot osnovni ton

Kako lahko v današnjem svetu, ki je zgubil stik s transcendenco, opišemo osnovni ton? Ali ga lahko obravnavamo le kot pojem iz zgodovine filozofije narave, ali pa mu lahko najdemo vzporednico, ki bo imela pomen tudi za sodobnega človeka? Glasbeniki kot svoj osnovni ton uporabljamo koncertni ton A (440 Hz), na katerega v tradiciji zahodne umetne glasbe uglašujemo svoje inštrumente. A ta ton je le praktičen pripomoček, ki nima nobene ontološke vrednosti. Če iščemo ton ali zvok, ki bo imel med vsemi strukturno izpostavljeno mesto in bo celo izhodišče vsega (zvočnega) sveta, potem pridemo

³ Nenavadno je, da so se ostaline davnih kozmologij, v katerih je glas izvor vsega stvarstva, ohranile vse do današnjih dni. Državljanke in državljani sodobnih demokracij se vsakih nekaj let odpravimo na volitve, na katerih »oddamo svoj glas«. Glasovi vseh nas se zberejo v enega, ki postane vladajoči in na katerega se uglašuje naše družbeno življenje kot davni odmev kitajskega »osnovnega tona«.

do tona, ki je protislovno prav umanjkanje vsakega zvoka - to je *tišina*.

Junak predstave *Izgubljeni ton* tišino opiše z naslednjo uganko:

*Neskončnih uglasitev
mesto je.
Je nič in hkrati vse.
Iz nje se vse rodi
in vanjo vse umre.
Lahko jo slutiš,
a slišiš ne!*

Tišina je prazno mesto, tisto počelo, iz katerega vzniknejo vsi toni⁴. Je mesto neskončnih možnosti, iz katerega lahko nastane vse, samo po sebi pa je to mesto prazno, je nič. Je čisto mirovanje, čisti vakuum, iz katerega se rojevajo vibracije. Človek (in ves svet) se iz popolne tišine s prvim krikom rodi v življenje, tj. v svet zvoka. Ko umre, se zopet vrne v tišino. Človekovo življenje je ves čas obdano z zvokom, saj je dejstvo, kot bi rekel Pascal Quignard, da »ušesa nimajo vek«⁵. Temu, kar slišimo, se ne moremo nikoli izogniti, kot se lahko izognemo tistemu, kar vidimo, če le zapremo oči⁶. Popolna tišina je zgolj abstrakten pojem, o njej lahko razmišljamo, ne moremo pa je slišati. Hkrati je to tudi mesto, h kateremu se venomer vračamo in ki nam ponuja

⁴Če po vzoru kitajske legende bistvo sveta pojmuje kot akustično, potem se iz tišine rojeva cel svet. Svet so samo vibracije, zgotovitve in razredčitve »prvobitne materije«.

⁵ Quignard, P.: *Sovraštvo do glasbe*, Študentska založba, Ljubljana, 2005, str. 67-87

nov začetek, možnost, da prisluhnemo notranjim vzgibom in si zgradimo nov svet.

Izguba tišine je velika tegoba modernosti. Civilizacija je svet napolnila z neznansko količino zvokov, ki nas nenehno obdajajo: od zvokov in hrupa industrije do glasbe, ki iz zvočnikov brez premora napolnjuje naš vsakdan. Tišina je postala redka in dobiva čarobno moč: »Kadar je proizvodnja nenehno, postane glasba odbijajoča in tišina je tista, ki zdaj kliče in ki postane slovesna«.⁷

⁶Skladatelj John Cage je leta 1951 obiskal t. i. *anehonično sobo*, zvočno popolnoma izoliran studio na Harvardski univerzi, kjer je poskusil občutiti tišino: "Slišal sem dva zvoka, enega visokega in drugega nizkega. Ko sem ju opisal studijskemu tehniku, mi je pojasnil, da je bil visoki zvok zvok mojega živčnega sistema, nizek zvok pa zvok krvi, ki teče po mojih žilah. Dokler ne bom umrl, bo okoli mene zvok." v: Cage, J., *Silence*, Wesleyan University Press, Hanover, 1961, str. 8

⁷Quignard, P.: *Sovrašтво do glasbe*, Študentska založba, Ljubljana, 2005, str. 166

Animirano zvočno gledališče

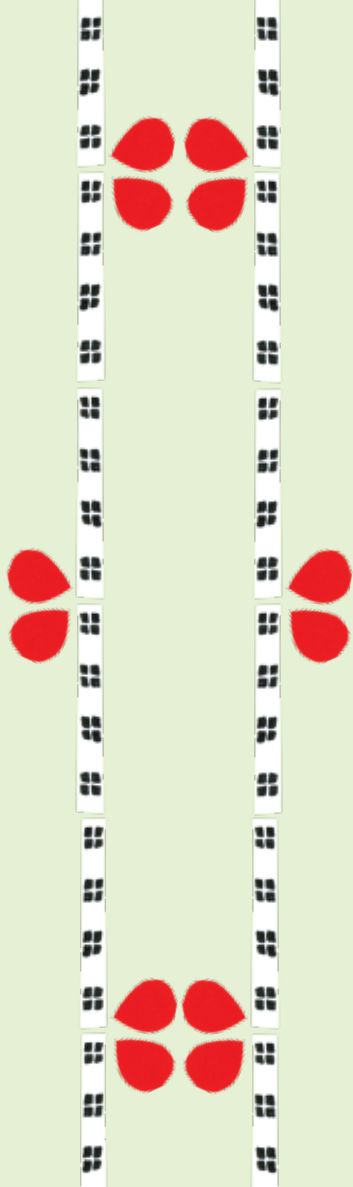
V kozmologiji, kot smo jo opisali v zgornjih primerih, ves svet naenkrat postane glasba. Opisujemo ga lahko z glasbenimi termini, teorija glasbe pa prevzame vlogo filozofije narave. Prepletanje kozmoloških in glasbenih struktur se na različnih nivojih odraža tudi v predstavi **Izguljeni ton**⁸. Vsebino stare kitajske legende poskuša uprizoriti v posebni obliki zvočnega animiranega gledališča, v katerem osnovno vlogo prevzamejo izvirni glasbeni inštrumenti, ki so likovno nadgrajeni in predelani v lutke ali v »zvenečo« scenografijo predstave. Glasbeni inštrumenti so v njej primarna izrazna sredstva, s katerimi se različne vsebine, ideje in vizualni vtisi na odru prevajajo v zvok in jezik glasbe. Rezultat je zmes glasbenega koncerta in animirane predstave, ki se trudi tradicionalno lutkovno gledališče in gledališče predmetov nadgraditi z animacijo zvoka. Zvok in glasba sta v predstavi po vsebinski in izvedbeni plati postavljena v izhodišče predstave, v določeni meri pa so jima podrejeni ostali elementi (scenografija, lutke, besedilo). Predstava hkrati raziskuje možnosti, kako je mogoče sam medij glasbe obogatiti in nadgraditi z elementi, ki jih uporablja gledališče. Doživljanje glasbe se ne dogaja

⁸Na domišljjski predpostavki, da je »ves svet glasba« temelji tudi projekt *Eufonija*, niz interaktivnih razstav izvirnih glasbenih inštrumentov Petra Kusa (do sedaj izveden kot *Zvoneče mesto*, 2008 v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani in kot *Pojoči grad*, 2009 na Starem gradu v Celju). Razstave sestavljajo raznolike virtualne zvočne pokrajine, v katerih je svet ponazorjen s glasbenimi inštrumenti. Vsak del posamezne pokrajine ponazarja svoj inštrument, vsak obiskovalec, ki v pokrajino vstopi, pa postane glasbenik. Več na www.euphonia-city.net.

le v zvočnem mediju, saj se npr. glasbenik izraža tudi s številnimi gestami, z obrazno mimiko in s telesnim gibanjem, ki med koncertnim izvajanjem glasbe morda niso v ospredju. Prav tako je pomemben del vsakega koncerta tudi njegova vizualna podoba. Vsi ti elementi postanejo posebej zanimivi tedaj, ko jih izpostavimo v kontekstu gledališke ali lutkovne predstave.

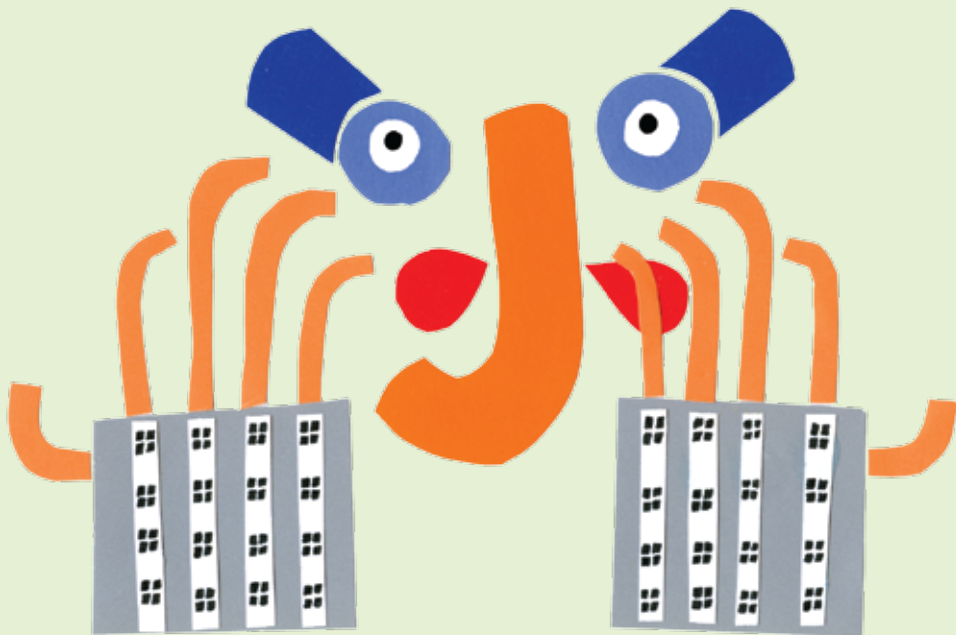
Peter Kus

Je skladatelj glasbe za gledališke, plesne in lutkovne predstave ter filmske glasbe. V zadnjem času ustvarja avtorske predstave, v katerih raziskuje območje, kjer se križata področji glasbe in gledališča. Rezultat tega dela so lutkovno - glasbene predstave *Črna kuhna* (Mini teater, 2004), *Glas* (KD Priden možic, 2005), *Tristan Vox* (Ops! zavod Ljubljana, 2006) in *Kralj prisluškuje* (Ops! zavod Ljubljana in Cankarjev dom, 2007). Z njimi je gostoval na mednarodnih festivalih in zanje prejel več nagrad za izvirnost in glasbo (Poletni lutkovni pristan 2006 v Mariboru, 4. bienale ULU 2007 v Kopru, 5. bienale ULU 2009 v Pliberku, 10. Lutfest v Sarajevu). Septembra 2008 je v Etnografskem muzeju v Ljubljani postavil odmevno razstavo izvirnih glasbenih inštrumentov *Evfonija - zveneče mesto*. Nadaljevanje te razstave, *Evfonija - pojoči grad*, je postavil aprila in maja 2009 na Starem gradu v Celju.

Zalka Grabnar Kogoj
IZ MALEGA ZRASTE VELIKI

Legenda pravi, da je po dolgoletni vojni hotel cesar Huang Ti slišati himno, a je orkester ni mogel zaigrati, ker se je osnovni ton za uglastev izgubil. Cesar Huang Ti naloži svojemu ministru Ling Lunu iskanje izgubljenega tona. Minister potuje celo leto, prehodi vse letne čase in se srečuje z naravnimi zvoki. Ko že obupa, zasliši Feniksa in ureže bambusovo piščal na isti ton. V mesto se vrne s piščalkama s tonoma samca in samice, orkester se uglasti, s pomočjo piščalk pa se uglasti tudi vsa dežela.

To je na kratko kitajska legenda, s katero me je Peter Kus povabil kot pisca dramskega teksta k ustvarjanju predstave *Izgubljeni ton*. Svoj del ideje je imel že precej razvit, seveda z zvočno predstavo, kaj se v legendi dogaja. Letne čase je označil z zvoki: lončene zvoke za poletje - Ožgana pokrajina, kovinske in hladne zvoke za zimo - Ledeni vrt, lesene zvoke za jesen ali pomlad - Gozdna pokrajina. Mesto karakterizirajo zvoki umetnih mas. Kot glasbenik in filozof se je jasno opredelil, kaj je zanj osnovni ton. Izdelane je imel tudi že inštrumente, katerim je bila namenjena glavna vloga v zvočnih pokrajinah. Skratka, imel je že zvočno-vsebinski oklep, v katerega sem morala stlačiti igrico, ki bo primerna za otroke.

Ideja me je posrkala, saj sem v njej takoj zaznala aktualnost in akutnost. Tematsko mi je bila blizu, vendar pa je bila v prvotni obliki precej nedramatična, postavljena daleč na Kitajsko s cesarjem in njegovim zvestim ministrom, metuljčki, gosenicami, rečicami, gorami, Fenksom, v čas po neki neznani vojni. Vse to se mi je zdelo, izhajajoč iz mojih dveh osnovnošolskih sinov, strašansko odmaknjeno, celo nezanimivo, saj naj bi bila predstava namenjena otrokom prvih dveh triad osnovne šole. Legenda je le na videz blizu otroku zaradi, zgolj na prvi pogled, naivne motivike. Glede na izkušnje pa taka motivika ni več zanimiva tej starostni skupini, ki je že močno pod vplivom hitrih filmskih insertov, bliskovitih akcij, robotiziranih junakov, modernih seksi punčk in podobno. Vseeno pa je v današnji generaciji ohranjena želja po raziskovanju, radi imajo junake v nevarnosti in pošasti so dobrodošle. Poleg tega legenda skriva

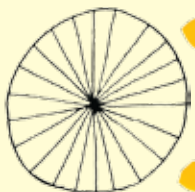

globoko življenjsko resnico, s katero se spopadamo bolj odrasli kot otroci. Otroci uglasitev le slutijo, se je učijo od svojih staršev in vzornikov, kar tako, spotoma, spontano in nevede. Otroci verjamejo v uglašeno, ki pa jo z rastjo počasi izgubljajo. Prav zaradi tega se v odraslosti prevečkrat neznosnega stanja navadimo in se mu celo vdamo. Želja in potreba, da se o »svojem osnovnem tonu« zavestno podučimo, se vrne šele z leti ali pa z bridkimi življenjskimi izkušnjami, si mislim.

Temeljni premislek, preden sem začela pisati, je torej bil, kako temo približati otroku sodobne družbe, zajeti pa aktualno problematiko in filozofijo stare kitajske legende o izgubljenem tonu. In seveda, kako tekst pustiti dovolj odprt, da bo lahko režiser in avtor ideje izluščil svojo interpretacijo, jo uglasbil in postavil na oder.

Najprej sem se odločila, da legendo prestavim v današnjico, saj sem prepričana, da otroci v našem okolju ne potrebujejo dejanske vojne, da bi čutili oz. slutili izgubljeni ton v posamezniku in v družbi. Spraševala sem se, če sploh potrebujemo cesarja oz. vladarja, saj je današnji otrok vujen drugačne družbene ureditve. Po legendi cesar sam ugotovi, da se je izgubil osnovni ton, in pošlje svojega ministra po svetu, da ga najde. V današnjem svetu pa nimamo več tako modrih in vsevednih vladarjev. Prav tako otroci slutijo, da je nekaj treba storiti, a ne odločajo sami, odloča ljudstvo. Zato sem začetni prizor postavila v sodobno mesto, s tem označila današnji čas, vojna pa je kar

mestni vsakdanjik, ko se ljudje ne poznajo več, so odtujeni od narave, zavračajo posebnosti posameznika, hočejo se uveljavljati, postajajo agresivni, hkrati pa se drug za drugega sploh ne menijo. S tem je porušeno ravnotežje in sožitje, nastane nered med ljudmi, obenem pa nastaja neznanski hrup, ki je, jasno, polucija civilizacije. Svet je razglašen! Vladarja sem poimenovala Veliki, saj naj bi predstavljal avtoriteto in ne nazadnje odraslega, minister pa ni z vladarske strani, temveč s strani ljudstva in da je dobil ime Mali, ni naključje. Mali predstavlja ljudstvo, mladost, zagnanost in končno tudi otroka, ki verjame v dobro. Mali sklene pogodbo z Velikim, da bo poiskal izgubljeni ton, in se odpravi pustolovščini naproti. Na koncu poti, ko je že obupan, se mora spopasti še s pošastjo Požiralko. Pošast je današnja narava oz. okoljske spremembe nepredvidljiva, včasih je delovala konstruktivno in samoumevno, ko pa je bila količina odpadkov presežena, je postala destruktivna in podivjana.

Zgodba se začne, ko Veliki in Mali vzpostavita dialog. Mali zatem iz svojega vsakdanjika začne skorajda detektivsko pot, polno metaforike. Prehaja iz Ožgane pokrajine v Ledeni vrt in na koncu v Gozdno pokrajino. V vsaki pokrajini živi lik, ki je vsajen v svoj brezizhoden vzorec in v neizbežen fatalizem. Vsi so sicer po svoje nezadovoljni, a brez notranje moči, da bi spremenili način življenja. Ko Mali s pomočjo likov sestavi uganko, a skoraj obupa, ker rešitve še nima, ga pot iskanja izgubljenega tona pripelje do pošasti Požiralke. Dolgo ji je uspevalo požirati, nesnago brez zaznavnih posledic, ko pa se je začela nesnaga kopičiti, je Požiralka ni več mogla sproti požirati. Požiralka ga napade, ker je odločena, da bo uničila ves svet, a premagana razloži, da ne more vsega

požreti, in razjasni se, da se je prav od tu razširil hrup in razglašenost na ves svet. Prav pri njej Mali ugotovi, kaj in kakšen je izgubljeni ton in ga tudi takoj prepozna. Zadovoljen obljubi Požiralki, da bo povedal v mestu, zakaj je prišlo do razglašenosti. Z vrnitvijo Malega se mesto na novo uglaši, Mali pa postane novi Veliki in igrica se srečno konča.

Ali bo Mali ohranil svoj notranji ton in držal obljubo, ki jo je dal Požiralki, ko je prevzel nalogo voditelja? No, to je pa vstop v realnost brez odrske iluzije! Vendar naj to ostane za odrasle! Pisala sem v upanju, da bodo otroci skozi predstavo kanček lažje prepoznali svoj notranji ton in ohranili voljo po uglasitvi tudi, ko bodo veliki.

Zalka Grabnar Kogoj

Je predstavnica novejšje slovenske dramatike, pesnica in pisateljica. Svoja dramska besedila je predstavila v Sloveniji, ZDA in Veliki Britaniji: *Nikjer nikoli?* (Gledališče Glej, 2005, Prešernovo gledališče Kranj, Teden slovenske drame, 2006), *Ravnotežje* (Gledališče Glej, Ljubljana, 2006, Martin Segal Theatre, European Dream Festival, New York, 2006, New York Theatre Work Shop 2006, Embassy Theatre, London, VB, 2007), *Razpoke v performansu 9 lahkih komadov* (Stara elektrarna 2007), *Dvojni aksel* (Gledališče Glej, 2008), monodrama *Ampak Dane*, režija Ajda Valcl (Škuc gledališče in Gledališče Glej 2008) *Same zdrave stvari* (Gledališče Glej, 2009) in druge. V svojih pisanjih se skozi podobe in odnose figur senzibilno odziva na sodobno družbeno problematiko. Objavlja v literarnih revijah in na radiu, je aktivna članica skupine PreGlej in urednica pesniškega portala www.pesem.si.

Zalka Grabnar Kogoj, Ajda Rooss
PRAVLJICA IZGUBLJENI TON

Nekje ali povsod je bilo mesto, kjer se je zdelo, da je čas na začetku ali na koncu. Čisto navadno mesto, tako kot vsako. Za dnem se je znočilo, za nočjo se je zdanilo ... Življenje v njem je bilo včasih srečno. Prebivalci so bili složni in ljubeznivi. Sčasoma pa se je v mestu naselil nered in spremljal ga je hrup. Ta hrup je bil najprej moteč, potem je bil moreč, potem pa je postal tako neznanski, da je prebivalcem postalo življenje neznosno. Hrup je zasejal sovraštvo in nestrpnost, pogoltnil je vsako besedo in celo vsako misel. Prebivalci se med seboj niso več pogovarjali niti poslušali in nobeden ni imel nikogar več rad. Mesto je zato postalo opustošeno in neuglašeno in začelo je drveti v pogubo. Mesto bi se moralo na novo uglasiti, a kaj, ko v tem hrupu niso našli osnovnega tona. Izgubil se je. Veliki je zato razglasil, da bo tistemu, ki bo našel osnovni ton, za nagrado odstopil svoje mesto.

Mali je bil bister in dobrohoten fantič, ki je imel milo dušo. Ostali prebivalci so ga zasmehovali, zato se je zadnje čase razumel le še z živalmi. Odločil se je, da bo poiskal izgubljeni osnovni ton, pa četudi mora na konec sveta!

S seboj je vzel le pogum, prijaznost in veliko željo, da reši prebivalce mesta pred pogubo. Poslovil se je od svoje prijateljice kravice ob robu mesta, se usedel na svoj zvokomobil in pohitel v svet. Mesto se je hitro oddaljilo, njemu pa

je postajalo vedno bolj vroče. Sonce je žgalo z vso silo. In še preden se je dobro zavedel, se je znašel sredi Ožgane pokrajine, kjer je vladal zdolgočaseni, ostareli Pajek. Trdno je bil prepričan, da bi mu fantič lahko polepšal in popestril dolgočasne dneve. »Ah, včasih je bilo v Ožgani pokrajini bolj radostno,« se je spominjal, zdaj pa je imel za družbo le še dolgočasen bodikast kaktus, zvonečo rogovilo in pojoče kamne. In kar naprej so igrali isto melodijo, že najmanj sto let. Pajek si je zaželel, da bi mu Mali igral nove melodije. Toda Mali je moral naprej! Gnala ga je naloga, da poišče izgubljeni osnovni ton, da se bo mesto lahko na novo uglasilo! A tudi Pajek bi se moral na novo uglasiti. Njegovo življenje bi potem lahko postalo bolj zanimivo. A kaj, ko je bil tako navajen na dolgočasje! Naj gre proti Ledenemu vrtu, mu svetuje stari Pajek. »Tam živi zvončkasta princesa in njena dežela je menda polna nenavadnih zvokov.« V pomoč pa naj mu bo še tale uganka: »*Neskončnih uglasitev mesto je. Je nič in hkrati vse.*« Mali se je Pajku zahvalil in mu obljubil, da ga bo še obiskal; s seboj bo prinesel izgubljeni ton, če ga bo le našel.

Mali je skočil na svoj zvokomobil in nadaljeval iskanje. Vedno bolj ga je zeblo in postajalo je temačno. Z zvokomobilom se je zaletel v ograjo, za katero se je lesketal Ledeni vrt. Tu je domovala Zimnica, zvončkasta princesa. Vse in vsakogar, ki je prišel v njen vrt, je zamrznila, da je lepo zvenel. Toda že dolgo ni bilo nikogar k njej in že dolgo ni ničesar zamrznila, samo še spala je in sanjala. Le kdo jo budi? »Le kakšen zven ima fantič?« se je spraševala, »kaj, če bi ga zamrznila in nanj zaigrala.« Malega je objel mraz, da se je komaj še premikal. Toda ni hotel biti zamrznjen, moral je naprej ... Zbral je vse moči in hotel zbežati, toda ... Ustavila ga je grozeča ograja, ki

je varovala Zimnič in Ledeni vrt. Tedaj se je Mali domislila! »Ali si že kdaj igrala na zvezde, Zimnica? Le kako zvenijo? Če ograja postane lestev, se lahko povzpneš prav do njih ...« Zimnico je zamikalo, počasi se je vzpenjala stopnico za stopnico ... Potem pa je le glasno zazehala in se znova zazibala v sanje. »Če pa boš našel izgubljeni ton, ga prinesi še meni,« je prosila. »Najbrž tako lepo zveni kot zvezde lepo žarijo na nebu.« In preden se je spet potopila v spanec, mu je v pomoč še povedala modrost o osnovnem tonu: »*Iz njega se vse rodi in vanj vse umre.*« Mali si je s sapo pogrel premrle roke, zavrtil rotor na zvokomobilu in poletel.

Bil je vesel. Zdaj je že veliko vedel o izgubljenem tonu. »Ne more biti daleč,« si je mislil. Zdelo se mu je, da ga bo vsak čas zaslišal. Iz prijetnega počutja sta ga zbudila dva komarja. Napadla sta ga in sklatila iz zraka, da je pristal naravnost v gozdu, kjer je vladala Stonoga. Njen gozd je bil poln najrazličnejših tonov: visokih, nizkih, z višaji, nižaji, glasnih in tihih ... Vsi so bili zapisani v notah, vsi urejeni, vsi so bili razdeljeni po taktih, vsi po lestvicah. Gorje, če se je kakšen razglasil ali padel iz ritma, takrat jo je začela strašansko boleti glava. In ti ptiči ... Čisto po svoje so peli in neurejeno letali po vsem gozdu. Nikakor jih ni mogla urediti. Morali bi peti po notah, pa so samo improvizirali. Zaradi njih je čisto izgubila glavo ... »Sprosti se malo. Ne more biti vse popolno. Včasih se je treba tudi malo prepustiti. Le tako lahko spoznaš tudi kaj novega, drugačnega,« ji je svetoval Mali in zaigral na zvokomobil. Stonoga je najprej podvomila, potem pa se je nad novo glasbo tako navdušila, da je sproščena

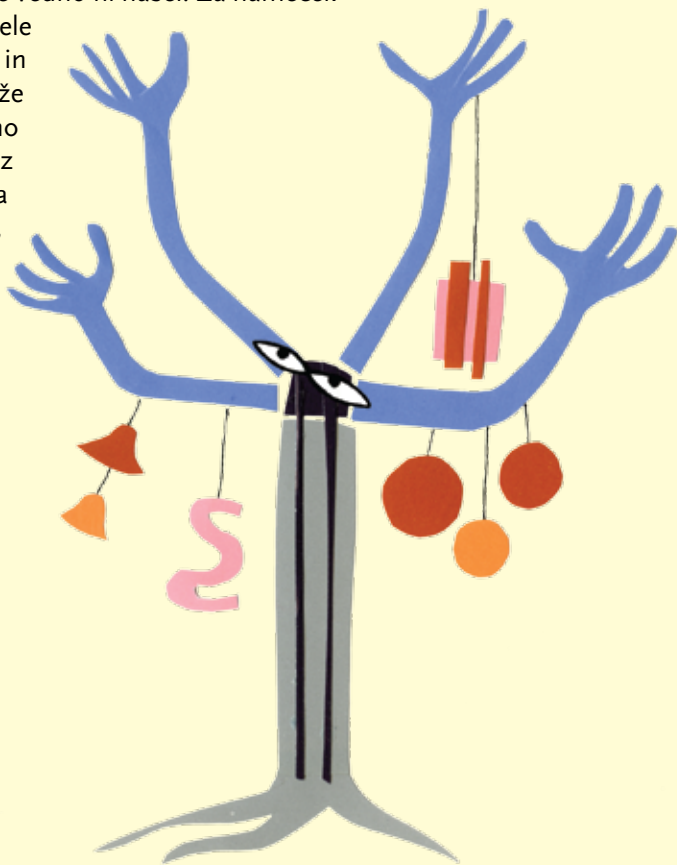

zaplesala. Malemu se je oddolžila tako, da mu je povedala nov del uganke o osnovnem tonu. »*Lahko ga slutiš, a slišiš ne.*« Mali se je poslovil in odpravil naprej.

Mali je postajal bolj in bolj zaskrbljen. Uganka je bila daljša in daljša, odgovora pa še vedno ni poznal. Dolgo je bil že na poti, osnovnega tona pa še vedno ni našel. Za nameček se je razbesnela nevihta. Strele so švigale naokrog, grmelo je in treskalo ... »V mestu mora biti zelo hudo,« ga je skrbelo. Končno pa se je naliv počasi umiril in iz bližnjega potočka ga je poškrpila zlata ribica. »Ribica, povej, kje naj najdem izgubljeni ton? Kakšen je?« jo je spraševal. Zlata ribica pa je ... molčala.

Pri vsem tem se mu je pokvaril še zvokomobil. Niti puf niti paf niti tresk, samo crk in ni šel ne naprej ne nazaj. Iz votline pred njim je prihajal neznanski hrup. »Kaj je zdaj to?« je vprašal, a slišalo se je le: »Kj j zdj t?« Kaj, nekdo mu krade glasove!? »Kdo si? Kd s?« Kar naenkrat se je prikazala gromozanska pošast, ki je požirala njegove samoglasnike. Bila je pošast Požiralka, ki je že

tisoč let živila v tej votlini in cele dneve požirala zvočne odpadke. Prav tiste odpadke, ki so pacali mesto in ves svet. Ne zmore več! Vsega ji je bilo dovolj! »Vse bom uničila! S hrupom in neredom bom zavladala svetu!« je zagrozila. Toda Mali ji tega ni mogel dovoliti. Pognal se je vanjo. Požiralka pa ni nič oklevala, isti hip je vanj zagnala zvočne smeti, da ga je z vso silo vrglo po tleh. Njun boj je postajal vedno bolj neznosno hrupen ... Končno je Mali zbral vse svoje moči in ji zadal odločilen udarec. Zarjovela je v jezi in bolečini, da je oglušujoč hrup, kakršnega še ni bilo, zaobjel ves svet ... In nemočna se je sesedla na tla. Potem ... Potem je nastala T I Š I N A. Čista tišina! Malemu se je posvetilo: »TIŠINA! Ja, to je rešitev uganke! Tišina ... *Neskončnih uglasitev mesto je. Je nič in hkrati vse. Lahko jo slušiš, a slišiš ne. Iz nje se vse rodi in vanjo vse umre.*« Mali je vzkliknil: »Tišina je izgubljeni ton! Jasno, tišina. Le v tišini lahko slišimo sami sebe. In potem se uglasimo. In ko uglasimo sebe, se lahko uglasimo tudi z drugimi. Potem se uglesi mesto in morda ves svet.«

Mali je skakal od veselja, ker je našel izgubljeni ton, pozdravil je Požiralko v slovo in ji obljubi, da bo svet zdaj čistejši in lepši. Odpravil se je nazaj v mesto. Preteklo je leto in dan od takrat, ko se je podal v svet iskat izgubljeni osnovni ton. Iskal ga je na vseh koncih sveta. Osnovni ton pa je bil vedno tukaj in povsod, le slišati ga ni mogel. Kajti slišiš ga lahko le v tišini, v miru. Mali se je vrnil domov in mestu razkril uganko.

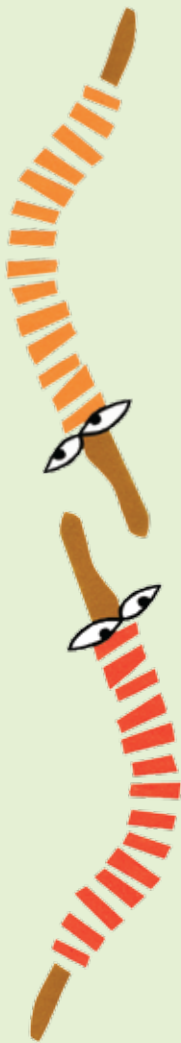
*Neskončnih uglasitev
mesto je.
Je nič in hkrati vse.
Iz njega se vse rodi
in vanj vse umre.
Lahko ga slutiš,
a slišiš ne.*

Mesto se je pomirilo v nenavadno tišino, kakršne še ni bilo ... TIŠINA. In res, ne samo mesto, ves svet se je uglasil in na novo zaigral. Veselje je bilo neizmerno. Prebivalci so postali spet složni in ljubeznivi, začeli so se poslušati in pogovarjati in končno so se spet imeli radi! Svet ostarelega Pajka je postal spet radosten in kratkočasen, Zimnica se je povzpela do zvezd, Stonoga pa je sproščeno zaplesala z melodijami gozda; včasih celo požvižga skupaj s ptiči ali pa zamiži na eno, včasih celo na obe očesi. Požiralka pa ... Končno se je lahko zleknila k zasluženemu počitku in v zavetju svoje votline čisto na rahlo (glasno) smrči.

Aja, pa še to! Veliki je držal obljubo. Prestol je predal Malemu, da je postal Veliki. In povem vam, ker je Mali dober vladar, zdaj vsi uglašeno živijo svoje žive dni.

Ajda Rooss **IZGUBLJENI TON**

Animirana zvočna predstava *Izgubljeni ton* je neke vrste sodobna pravljica s klasično strukturo. Avtorja Zalka Grabnar Kogoj in Peter Kus je navdahnila stara kitajska legenda o cesarstvu, ki je izgubilo osnovni ton, po katerem se ne uglašujejo le glasbila, temveč tudi

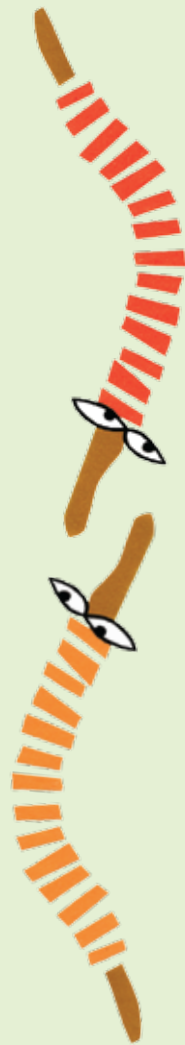
družbeno življenje nasploh. Legendo sta iz odmaknjenege časa (3000 let p. n. š) iz daljne cesarske Kitajske preselila v pravljlično mesto, ki se nahaja nekje ali pa povsod. Cesar je postal Veliki, glava tega mesta, mladi, modri in pogumni minister Ling Lun pa Mali, srčen, dobrohoten in rahločuten iskalec temeljnega gibalva sveta, brez katerega se življenje ustavi in propade.

V tem mestu nekje ali pa povsod se je včasih srečno živelo. Sčasoma pa se je v mesto naselil velik hrup in nered, ki je zasejal nestrpnost in sovraštvo med ljudi. Prebivalci so postali tekmovalni, cinični, med seboj se ne poslušajo in skorajda ne pogovarjajo več. Mesto je zato vedno bolj opustošeno in neuglašeno in začne drveti v pogubo. Na novo bi se moralo uglasiti, a kaj, ko v tem hrupu ne najdejo osnovnega tona. Izgubil se je. Veliki, glava tega mesta, razglasi, da bo tistemu, ki bo našel osnovni ton, za nagrado odstopil svoje mesto. Mali, neke vrste iskalec svetlobe, sprejme nalogo. Zajaha svojega konja, pardon, zvokomobil, in se odpravi na popotovanje, odločen, da bo med neštetimi zvoki sveta poiskal pravi, izgubljeni ton. Pot ga vodi skozi tri pokrajine: Ožgano pokrajino, Ledeni vrt in Gozd harmonije, v kateri vladajo nosilci tipičnih lastnosti sodobne družbe: z dolgočaseni, ostareli Pajek, ki ves čas negoduje nad monotonostjo življenja; zvončkasta princesa Zimnica, ki jo kopičenje vedno novih materialnih dobrin povsem otopi, ter kolerična in perfekcionistična Stonoga, ki v svoji pokrajini ne dopušča nobene neurejenosti, spontanosti in sproščenosti. Vsak si je okoli svoje pokrajine zgradil navidezen obrambni zid, predenj postavil stražarje in

se v takem zavetju ujel v lastno zanko nezadovoljstva. Namesto da bi kaj spremenili, raje objokujejo preteklost, čas, ko je bilo vse še drugače ... Tudi ko se v njihovem svetu pojavi sejalec svetlobe in jim nakaže pot za drugačno delovanje, se raje odločijo za star, njim dobro znan način življenja. Kljub temu, da po spremembi hrepenijo, se ne uspejo iztrgati iz pogubnega usodnega vzorca. Še malo, pa bo Pajka od dolgočasja pobralo, Zimnica bo za vedno zaspala, Stonogi pa se bo zmešalo. Tudi oni bi potrebovali osnovni ton, tudi oni bi se morali na novo uglasiti. Malega prosijo, naj ga prinese še njim. V zahvalo in v pomoč pri iskanju pa ga nagradijo še z modrostmi o osnovnem tonu, ki se na popotovanju iz pokrajine v pokrajino nizajo v pravo uganko:

*Neskončnih uglasitev
mesto je.
Je nič in hkrati vse.
Iz njega se vse rodi
in vanj vse umre.
Lahko ga slutiš,
a slišiš ne.*

Le kaj je to? Mali ne najde odgovora in njegova začetna zagnanost in navdušanje skorajda povsem uplahneta. Zlato ribico poprosi za pomoč, vendar ne razume njene-ga molka. Na neki način mu že poda odgovor, vendar ga Mali še ni pripravljen slišati. Seveda, kot se za pravljico spodobi, se mora najprej spopasti še z zunanjo nevarnostjo, s strašnim zmajem, pardon, s pošastjo Požiralko. Prav ona je kriva, da sta hrup in nered že popolnoma nasičila svet. Je neke vrste čistilna naprava, ki že tisoč

let cele dneve požira zvočne odpadke. Skrbela naj bi za zvočno čistočo, teh odpadkov pa je vedno več in več ... Ne zmore. Lahko bi rekli, da se je pokvarila, preobjedla in namesto da bi čistila, še bolj paca. V svoji zapacanosti pa je postala še nesramna, zlobna, agresivna in napadalna. Videti je, kot da se bo razlezla čez ves svet in hrupno zavlada vsemu človeštvu. Toda Mali tega ne bo dovolil. Ko v njej prepozna krivca, se med njim in Požiralko vname hud boj. Požiralka napada s hrupom. Mali se bori z vso silo ... Končno zbere moči in Požiralki zada odločilen udarec. Neznanski hrup, kakršnega še ni bilo, zaobjame svet ... Potem nastane T I Š I N A, čista praznina ... Šele zdaj se lahko rodi nekaj novega. Malemu se posveti: »*Tišina je izgubljeni ton. Tišina je osnovni ton, ki se je izgubil v tej zvočni nesnagi. Šele v tišini se lahko uglasimo. Prisluhujemo sebi ... Šele ko uglasimo sebe, se lahko uglasimo tudi z drugimi.*« Osnovni ton je iskal po vsem svetu, pa je bil vedno v njem. Le slišati ga ni mogel ...

Z vrnitvijo Malega dobi mesto še eno priložnost, da se na novo uglasí. Ne samo mesto, ves svet zdaj na novo zaigra. Mali zdaj postane Veliki in želimo si le, da bodo vsi srečno in uglašeno živeli do konca svojih dni.

Ajda Rooss

Je vsestranska lutkovna ustvarjalka (dramaturginja, lutkovna režiserka, scenaristka in igralka), ki je leta 2002 diplomirala na Oddelku za dramaturgijo na AGRFT v Ljubljani. V zadnjem času jo najbolj označujejo solo lutkovne predstave, pri katerih spretno prepleta

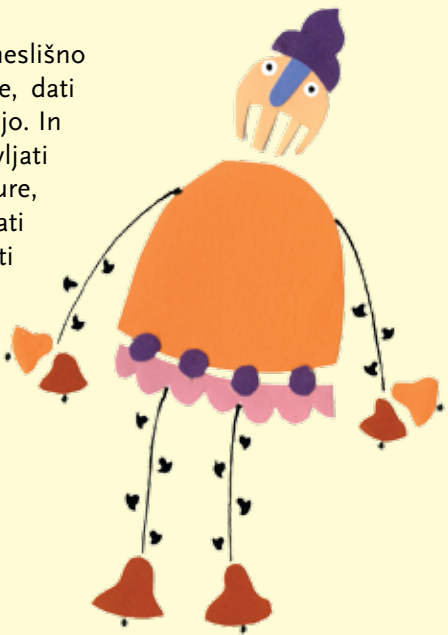

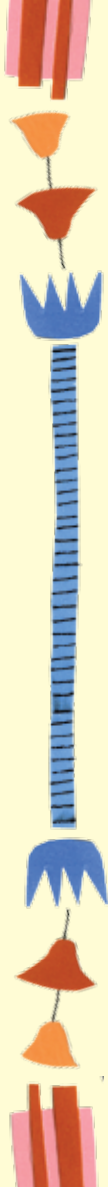

pripovedništvo z lutkovnim izrazoslovjem. Kot igralka sodeluje z različnimi lutkovnimi gledališči (Gledališče lutk Konj, Gledališče Glej in Lutkovno gledališče Fru-Fru). Kot režiserka je sodelovala z Lutkovnim gledališčem Ljubljana (*Labodje jezero*, *Mala morska deklica*), Lutkovnim gledališčem Maribor (*Kako je gnezdila Sraka Sofija*) in Gledališčem Glej (*O začarani skledi in žlici*, *Moj dežnik je lahko balon*, *Zlatolaska in trije medvedi* v koprodukciji z Lutkovnim gledališčem Fru-Fru). Otroci jo najbolj poznajo kot prijateljico zajčka Bineta, s katerim se od leta 2002 igra na RTV SLO.

Kaja Avberšek **UTIHNIMO!**

Animirati zvok, prenesti nevidno v vidno, neslišno v slišno. Prenášati miselne podobe v oprijemljive, dati točkam, linijam, vzorcem in barvam tretjo dimenzijo. In še četrto, časovno, ki je dimenzija glasbe. Sestavljati industrijske polproizvode v poetične zveneče strukture, reciklirati. Osredotočati se na bistveno. Poustvarjati in ne poskušati sveta trpati z vedno novim, smeti je že preveč. Onesnaženje z izpuhi, onesnaženje pljuč, onesnaženje z informacijami, onesnaženje s truščem, onesnaženje misli. Pošasti Požiralke (take, ki očiščujejo) sicer obstajajo, vendar tudi one nimajo neskončne moči. Vsak od nas bi lahko za trenutek postal Mali. Iskanje po svetu dokazano privede do najdenja pred lastnim pragom; iskanje izgubljenega tona privede do najdenja tišine. In najti tišino, najti praznino, razumeti, da je pozaba ravno

tako pomembna kot spomin, kot belina na popisanem listu papirja, je konec koncev smisel vsega. Je bistvo in bistvo je nevidno. Ali pač neslišno. Zatorej: utihnimo!

Kaja Avberšek

Je diplomirana oblikovalka, ki se ukvarja z ilustracijo, stripom, z grafičnim oblikovanjem ter ustvarjanjem lutk in scenografij. Za svoje diplomsko delo *Zapiski in zariski z Azorskih otokov* je prejela študentsko Prešernovo nagrado in celotni projekt leta 2006 izdala v knjigi *Nos Açores* pri portugalski založbi *Texto Editores*. Sodelovala je na številnih skupinskih in samostojnih razstavah ter prispevala stripe in ilustracije za različne zbirke stripov in publikacij: *Slovenski klasiki v stripu!*, *Pozdravi iz Striponije*, *TukiSTRIPičaki* (vse Stripburger/Forum Ljubljana) idr. Za oblikovanje ovitka knjige *Slovenski klasiki v stripu!* je leta 2009 prejela Brumnovo nagrado. Med bivanjem v Lizboni je sodelovala z lutkovnim gledališčem *Lua Cheia* in ustvarila likovni podobi za predstavi *Agakuke e o Pescador Curandeiro* (2007) in *Agakuke e os Estranhos Estrounhos* (2007).

Andreja Rauch Podrzavnik

Je koreografinja, v svojih projektih sodeluje z glasbeniki, igralci, pevci, oblikovalci in plesalci. Izobraževala se je na London Contemporary Dance School, kjer je leta 1999 prejela naziv Master in Arts. Za svoje delo je prejela nagrado revije *Dance Europe*, Critics' choice (2003, za predstavo *Tipke*), Povodni mož (2004, za predstavo *Kostanjevo rjava*) ter nagrado strokovne žirije festivala *Gibanica* (2007, za predstavo *Tkalci*).

V ISKANJU HARMONIJE

Pri Petru Kusu se lutkarstvo in glasbena umetnost družita na prav poseben način, lutke in scenski elementi so obenem tudi glasbila ali vsaj zvočila. Torej je odrski junak lutka in inštrument obenem. Nosilec glasbe je animiran artefakt ali pa kar animirana zvočna instalacija. Inštrument in lutka sta organsko združena v eno, v nekakšni umetniški amfibiji, ki ima na odru svojski način delovanja: gledamo koncert in poslušamo lutkovno predstavo.

Peter Kus z ustvarjanjem animiranih zvočnih predstav postaja vse bolj prepoznaven in cenjen avtor doma in v svetu. Na zadnjih dveh bienalih slovenskega lutkarstva se ni samo prebil v selekcijski program, ampak sta bili obe njegovi predstavi (*Glas na 4.* bienalu v Kopru in *Kralj prisluškuje na 5.* v Šmihelu) tudi nagrajeni. Udeležba na številnih mednarodnih lutkovnih festivalih tudi dokazuje, da Peter Kus ne ustvarja le zanimivih odrskih eksperimentov, temveč prepričljive umetniške stvaritve.

Uvrstitev njegove predstave na repertoar Lutkovnega gledališča Ljubljana ima dva razloga. Prvi je vključevanje najzanimivejših avtorskih poetik slovenskih lutkovnih avtorjev v program osrednje lutkovne hiše. Pri LGL gre za repertoarno gledališče, katerega poetiko tvori mozaik poetik vabljenih avtorskih ekip. Peter Kus s svojim posebnim razumevanjem lutkarstva širi tudi naš referenčni prostor.

Drugi razlog je tema, ki se je Kus loteva v *Izgubljenem tonu*. Naša letošnja sezona namreč nosi naslov *Ekologija odnosov*. Prepričani smo, da se mora tudi lutkovno

gledališče odzivati na svet, razmere in vrednote, v katerih živimo. Že jeseni smo zato izpostavili vprašanje samote in (ne)zmožnosti komunikacije in človekove intimne; prvo letošnjo premiero *Love Dolls* smo namenili odraslim. Sledila je *Knjiga o džungli*, ki na otrokom primeren način spregovori o odnosu človeka do živali in narave nasploh ter opozarja, da je v vsakem od nas del te narave. Peter Kus v *Izgubljenem tonu* opozarja, da v kakofoniji ni mogoče živeti oz. ustvarjati glasbe in si z iskanjem primarnega glasu - tona prizadeva najti harmonijo - v sebi, z drugimi, s svetom in z vesoljem. In zvok deluje zares - tako razdiralno kot harmonično. V vsakdanjem življenju je ves čas z nami pri komunikaciji, zabavi ... Z zvokom rušimo celo zidove in z njegovo pomočjo opazujemo še nerrojene otroke. Kus verjame v zvok, v povsod in od nekdanj prisotne vibracije in valovanja, celo vanj kot v počelo sveta. Poiščimo ton, če smo ga izgubili, ustvarimo harmonijo v sebi in okrog sebe, harmonizirajmo svet! Preprosta otroška pravljica o Malem in njegovem potovanju skozi animirane zvočne svetove v iskanju izgubljenega tona ni nekaj, kar bi pozabili, ko gremo iz gledališča, ampak je prispevek Petra Kusa, njegove ekipe in našega gledališča z umetnostjo spreminjati svet.

Jelena Sitar Cvetko
Umetniška voditeljica LGL

Lutkovno gledališče Ljubljana
Krekov trg 2, 1000 Ljubljana
telefon: 01 3000 970
faks: 01 3000 980
e-pošta: info@lgl.si
spletna stran: www.lgl.si

Forum Ljubljana
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
telefon: 01 2319 662
faks: 01 4338 074
e-pošta: core@mail.ljudmila.org
spletna stran: www.ljudmila.org/forum

Blagajna LGL

informacije: www.lgl.si

telefon: 01 3000 982, 080 2004

Blagajna je odprta od ponedeljka do petka med 16. in 18. uro,
v soboto med 10. in 12. uro ter uro pred predstavo.

Kartica KU KU vam omogoča nakup vstopnic pri blagajni in prek interneta.
Vstopnice za tekoči mesec si lahko zagotovite v predprodaji.

Gledališki list, sezona 2009/2010

izdalo: **Lutkovno gledališče Ljubljana,**

Forum Ljubljana

za izdajatelja: **Marjan Gabrijelčič,**

Eva Rohrman

odgovorna urednica: **Jelena Sitar Cvetko**

urednica: **Lidija Franjič**

lektorirala: **Tatjana Stanič**

fotografije: **Nada Žgank**

ilustracije in oblikovanje: **Kaja Avberšek**

tisk: **M-Grafika d.o.o.**

naklada: **500 izvodov**

Poleg Ministrstva za kulturo Republike Slovenije
in Mestne občine Ljubljana - Oddelka za kulturo,
LGL omogočata uresničevanje programov še:

